

Н. В. Швець,

кандидат економічних наук,

ORCID 0000-0003-1215-2397,

e-mail: shvetsnnn@ukr.net,

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Сєверодонецьк,**Г. З. Шевцова,**

доктор економічних наук,

ORCID 0000-0003-3960-5296,

e-mail: shevtsova_hanna@nas.gov.ua,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО РОЛЬ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДХОДУ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вступ. Сучасний підприємницький сектор відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання і продуктивної зайнятості, задоволенні ринкового попиту в різноманітних товарах та послугах, впровадженні інноваційних підходів до організації виробництва і збуту продукції. Для формування і реалізації своїх конкурентних переваг підприємці постійно шукають нові можливості та резерви. Як зазначено у статті [1], «складові підприємницького середовища знаходяться в різних ступенях зв'язку з підприємцем», тож на відміну від певних умовно сталих сфер і параметрів, підприємець шукає й активує потенціал розвитку через реалізацію новаторської функції.

Актуальним тенденціям та проблемним питанням функціонування й розвитку українського підприємницького сектору присвячено чимало різноманітних наукових публікацій. Зокрема, досліджуються питання сутності, принципів діяльності, чинників розвитку підприємництва, діагностики його проблем на макро- та мікрорівні, підвищення і реалізації його інноваційного потенціалу [1-3], підходи до реформування державної політики регулювання й підтримки підприємництва на основі використання міжнародного досвіду [4-6], регіональні аспекти розвитку підприємництва, зокрема малого, та інституційні механізми сприяння його розвитку [7-14]. Так, В. Ляшенко, І. Підоричева та І. Петрова наголошують на необхідності посилення інноваційної складової і пропонують запровадження в практику регіонального розвитку систему «інноваційного ліфта» як ефективного інструмента розвитку малих інноваційних бізнесів, нових видів діяльності та секторів економіки [10].

Останнім часом серед інструментів політики інноваційної модернізації та підвищення конкурентоспроможності регіонів активно розвивається підхід смарт-спеціалізації [15]. Він передбачає поетапний запуск регіональних трансформацій на основі аналізу регіональних активів, традиційних сфер спеціалізації і потенціалу регіональної інноваційної екосистеми, ідентифікації ринкових можливостей,

формування нового бачення майбутнього регіону, генерування та підтримки нових пріоритетних сфер і видів діяльності (смарт-спеціалізації).

Серед наростаючого потоку публікацій українських фахівців стосовно впровадження регіональних стратегій смарт-спеціалізації (*smart specialization strategy – S3*) варто відмітити науковий збірник О. Амоші, М. Бублик, В. Григи, І. Дунаєва, І. Єгорова, О. Ляха, В. Ляшенка, І. Підоричевої, Ю. Рижкової, О. Снігової, М. Солдак, Д. Череватського, І. Чикаренко та ін. У статтях [16-28] проаналізовано та узагальнено європейські практики формування S3, опрацьовано загальні концептуально-методологічні засади імплементації підходу смарт-спеціалізації в Україні та окремі аспекти його регіональної і секторальної специфіки, розглянуто питання міжрегіонального та транскордонного співробітництва у контексті смарт-спеціалізації, визначено особливості формування смарт-спеціалізації на основі кластерного підходу, досліджено перші практичні результати запровадження принципів смарт-спеціалізації у стратегічне планування регіонального розвитку, обґрунтовано рекомендації щодо визначення смарт-пріоритетів у старопромислових регіонах та запропоновано ряд смарт-проектів регіонального розвитку.

Імплементація підходу смарт-спеціалізації ґрунтується на організації синергії через продуктивні комунікації між освітньо-науковими структурами, бізнесом, органами влади, експертною спільнотою та іншими стейкхолдерами. Важливим складником цього підходу є процес підприємницького відкриття (*entrepreneurial discovery process – EDP*), а активна участь підприємців у розробці і реалізації S3 є необхідною передумовою її реалістичності та результативності. Тож на відміну від традиційного ракурсу, коли проблематика смарт-спеціалізації розглядається насамперед у регіональному контексті, дане дослідження ставить у центр уваги підприємницький сектор та проблеми його залучення до процесу розробки S3.

За результатами зарубіжних теоретичних та емпіричних досліджень стосовно ролі підприємництва у реалізації політики розумних спеціалізацій та проблем організації *EDP* [29-32] отримано такі різнопланові висновки:

розумна спеціалізація – це не перелік технологій/секторів, де регіон має перевагу, а процес пошуку у межах життєвого циклу, який змінюється відповідно до регіональних можливостей та тенденцій;

підприємницьке відкриття ґрунтується не на конкретній галузевій чи технологічній моделі, а на творчому поєднанні різних способів скористатися можливостями територіальних надбань;

регіональний контекст впливає на особливості процесу підприємницького відкриття;

для досягнення значних регіональних ефектів результати підприємницького відкриття мають бути інституціоналізовані, зокрема шляхом створення кластерних структур та розвитку інфраструктури знань;

у рамках управління розумною спеціалізацією органи влади мають створювати умови для генерування та систематизації підприємницького відкриття, обмежуючи при цьому недоліки ринку;

процес підприємницького відкриття також може призводити до блокування трансформаційних змін;

платформи з онлайн-механізмами демонструють багатообіцяючий потенціал для залучення стейкхолдерів протягом усього процесу розробки стратегій розумної спеціалізації.

Теоретичні напрацювання та апробовані європейські практики сприяють залученню підприємницьких структур до регіональних трансформацій, розвитку політики смарт-спеціалізації та підвищенню її ефективності. Водночас потрібна їхня адаптація до українських реалій з урахуванням су-

часного стану, рівня активності та потенціалу розвитку вітчизняного підприємницького сектору, особливостей наявних регіональних інноваційних екосистем та підходів до регіонального стратегічного планування, досвіду організації комунікацій між різними стейкхолдерами. Отже, **метою статті** є дослідження питань розвитку підприємницького сектору України, його ролі у поточних процесах імплементації підходу смарт-спеціалізації та шляхів удосконалення процесу підприємницького відкриття.

Виклад основного матеріалу. За період 2013-2018 рр. кількість суб'єктів господарювання в Україні збільшилась на 117,4 тис. одиниць, або 6,8%. При цьому кількість великих і середніх підприємств скоротилась на 14,8%: з 19,9 тис. одиниць у 2013 р. до 16,9 тис. у 2018 р. Тобто сукупне зростання відбулося лише за рахунок збільшення кількості суб'єктів малого підприємництва, частка яких у 2015 р. досягла значення 99,19%. Це відповідає показнику ЄС, де питома вага малого бізнесу в економіці становить 98,9% [33].

В українських реаліях перманентної економічної нестабільності мале й середнє підприємництво постійно знаходиться у «стресовому стані», не відчуває дієвої підтримки з боку держави, але чітко реагує на будь-які регулюючі заходи. Водночас малий бізнес має певні стартові переваги (простота запуску, невеликий розмір початкових інвестицій, висока швидкість обороту ресурсів та висока гнучкість діяльності), які обумовлюють його привабливість і розвиток. В Україні найбільш розповсюдженою серед малого підприємництва організаційно-правовою формою є фізична особа-підприємець (ФОП). У 2014-2015 рр. – періоді початку та активних бойових дій на сході України – на тлі зменшення кількості підприємств та зайнятих зростає чисельність зареєстрованих ФОП (рис. 1).

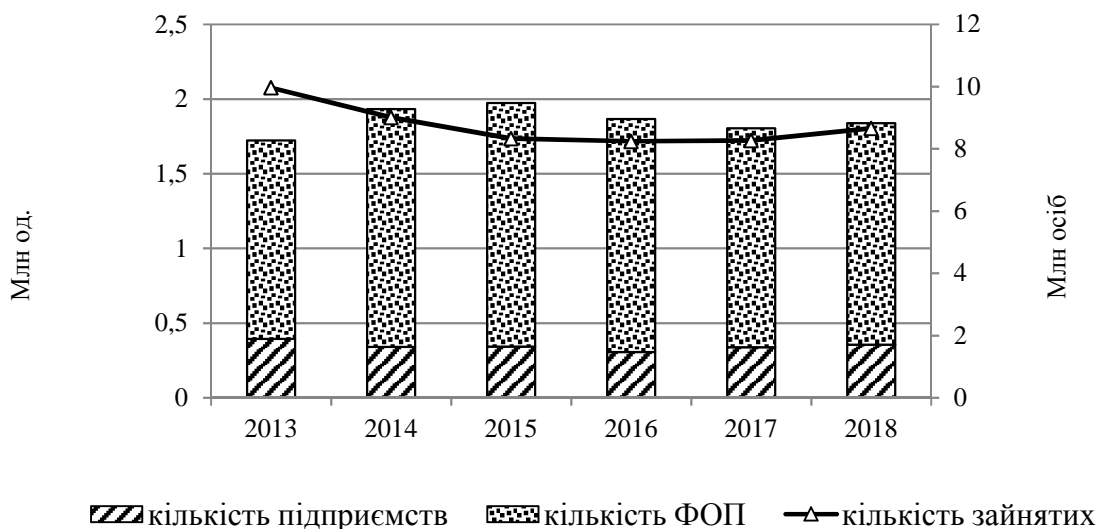

Рис. 1. Динаміка кількісних показників стану підприємницького сектору

Побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Пікове значення цього показника знову таки було досягнуто у 2015 р., що на 22,7% більше ніж у 2013 р. Це стало результатом вимушеного зростання самозайнятості населення через зупинку багатьох виробництв у Донбаському регіоні та впровадження привабливіших умов ведення бізнесу, а саме, застосування диференційованого підходу у спрощеній системі оподаткування. Але така тенденція мала короткочасний прояв, і вже з 2016 р. кількість ФОП

почала скорочуватись, що стало наслідком зменшення підприємницької активності через негативні впливи економічного та соціально-політичного характеру. При цьому зайнятість змінювалась іншим чином, демонструючи у 2013-2015 рр. негативну динаміку та стабілізацію в наступні три роки.

Слід відзначити, що кількість активних підприємств є нерівномірною за регіонами (рис. 2).

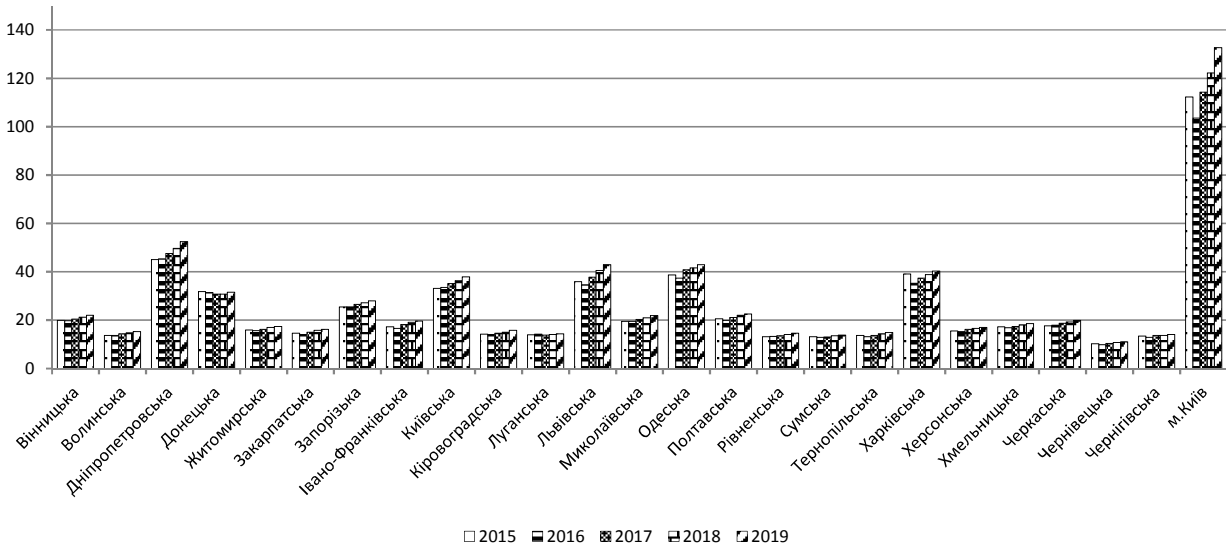

Рис. 2. Кількість активних підприємств за регіонами України, од.

Побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Згідно з методологією Державної служби статистики України, активними вважаються суб'єкти господарювання, якщо у минулому році вони мали найманих працівників та/або здійснювали реалізацію продукції (робіт, послуг), а також ті, які лише подавали квартальну фінансову звітність. За цими критеріями впродовж 2015-2019 рр. найбільша активність спостерігалася у м. Київ, а п'ятірку областей-лідерів сформули Дніпропетровська, Київська, Львівська, Одеська та Харківська області, які мають найпотужніші та найпродуктивніші агломерації в Україні.

Результативність економічної діяльності у підприємницькому секторі можна відстежити за показником «частка суб'єктів, які одержують прибуток» (рис. 3). Цей показник у цілому по Україні починаючи з 2015 р. дещо покращився, подолавши значення 70%, причому як у групі великих, так й у групах середніх і малих підприємств. Зауважимо, що найбільшу питому вагу прибуткових підприємств має секція «Сільське, лісове та рибне господарство» – майже 83%.

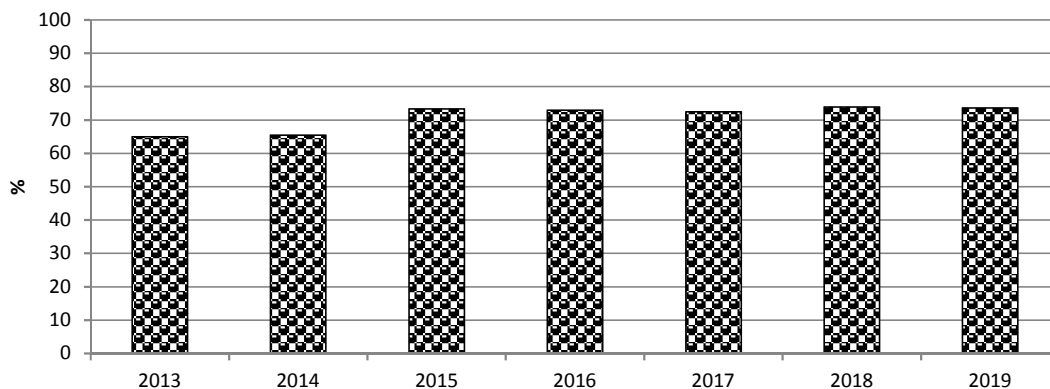

Рис. 3. Частка підприємств, які одержали прибуток

Побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Динаміка розвитку підприємництва в країні зазвичай корелює з динамікою капітальних інвестицій. У 2014 р. унаслідок анексії Криму, активних військових дій на території Донбасу і втрати частини його активів обсяг інвестицій досяг мінімаль-

ного за дев'ятирічний період значення. Покращення ситуації почалося з 2015 р., і у 2019 р. капітальні інвестиції становили 624 млрд грн, що на 350,9 млрд грн перевищує рівень 2015 р. та у 1,6 раза більше за показник 2014 р. (рис. 4).

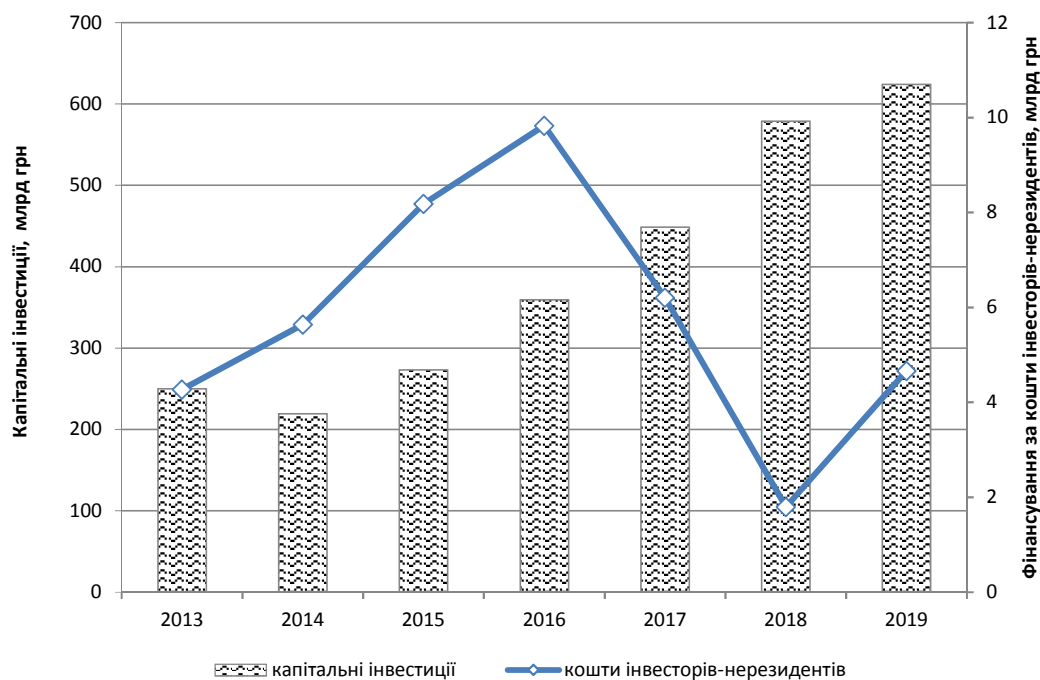

Рис. 4. Капітальні інвестиції та їх фінансування інвесторами-нерезидентами

Побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Негативним фактом 2016-2018 рр. стало різке зниження зацікавленості іноземних інвесторів у вкладанні коштів в український бізнес, що обумовлено незадовільним інвестиційним кліматом, який визначається насамперед нестабільністю політичної і макроекономічної ситуації, а також невирішеними національними проблемами, пов'язаними з корупцією у владі та недовірою до судової системи. У 2019 р. відбулося обнадійливе зростання зовнішніх інвестицій на 2,9 млрд грн, однак їх обсяг становив лише 48% від пікового значення 2016 р.

В умовах тотального дефіциту внутрішніх фінансових ресурсів завдання динамічного розвитку економіки України потребує значних інвестиційних вливань із-за кордону.

Привабливість національної економіки для зовнішніх інвесторів оцінюється за допомогою різних міжнародних рейтингів, важливою складовою яких є оцінка розвитку підприємницького сектору.

Так, Світовий банк щорічно презентує результати рейтингу *Doing Business*, що оцінює сприятливість національних умов для ведення бізнесу та залучення зовнішніх інвестицій. За оцінками експертів Світового банку, один пункт в рейтингу *Doing Business* приносить державі близько 500-600 млн дол. інвестицій.

Згідно зі звітом *Doing Business 2020* [34], Україна займає 64 місце серед 190 країн світу (між Індією

та Пуерто Ріко), що на 7 позицій вище у порівнянні із рейтингом 2019 р. (табл. 1). Позитивні зрушення відбулися внаслідок спрощення для підприємницького сектору певних процедур започаткування діяльності, покращення захисту міноритарних акціонерів та умов ведення міжнародної торгівлі. На думку експертів Світового банку, розвиток бізнесу в Україні гальмується через недостатність реформ в оподаткуванні, труднощі з вирішенням проблем неплатоспроможності бізнесу та недоліки у забезпеченні виконання контрактів.

Упродовж 2013-2020 рр. Україна досягла значного прогресу у покращенні умов для ведення бізнесу, піднявшись на 73 позиції (рис. 5). Але слід зауважити, що, демонструючи стійку позитивну динаміку у рейтингу *Doing Business*, наша країна все ж відстає від своїх найближчих сусідів, які знаходяться вище у рейтингу: Польща – 40 місце, Угорщина – 52, Словаччина – 45, Румунія – 55, Молдова – 48, Білорусь – 49, Російська Федерація – 28 місце.

Варто відзначити, що даний рейтинг враховує переважно регуляторні норми та бюрократичні процедури, з якими стикається підприємництво, і не розглядає такі значимі для бізнес-середовища чинники, як, наприклад, макроекономічна стабільність, корупція та ресурсні можливості для розвитку.

Таблиця 1

Позиція України за індикаторами рейтингу *Doing Business* у 2018-2020 рр.

Індикатори рейтингу	<i>Doing Business-2018</i>	<i>Doing Business-2019</i>	<i>Doing Business-2020</i>	Зміни в рейтингу
Реєстрація підприємств	52	56	61	↓5
Отримання дозволів на будівництво	35	30	20	↑10
Підключення до системи електропостачання	128	135	128	↑7
Реєстрація власності	64	63	61	↑2
Отримання кредитів	29	32	37	↓5
Захист міноритарних інвесторів	81	72	45	↑27
Оподаткування	43	54	65	↓11
Міжнародна торгівля	119	78	74	↑4
Забезпечення виконання контрактів	82	57	63	↓6
Вирішення неплатоспроможності (процедура банкрутства)	149	145	146	↓1
Підсумковий рейтинг	76	71	64	↑7

Складено авторами за даними [34].

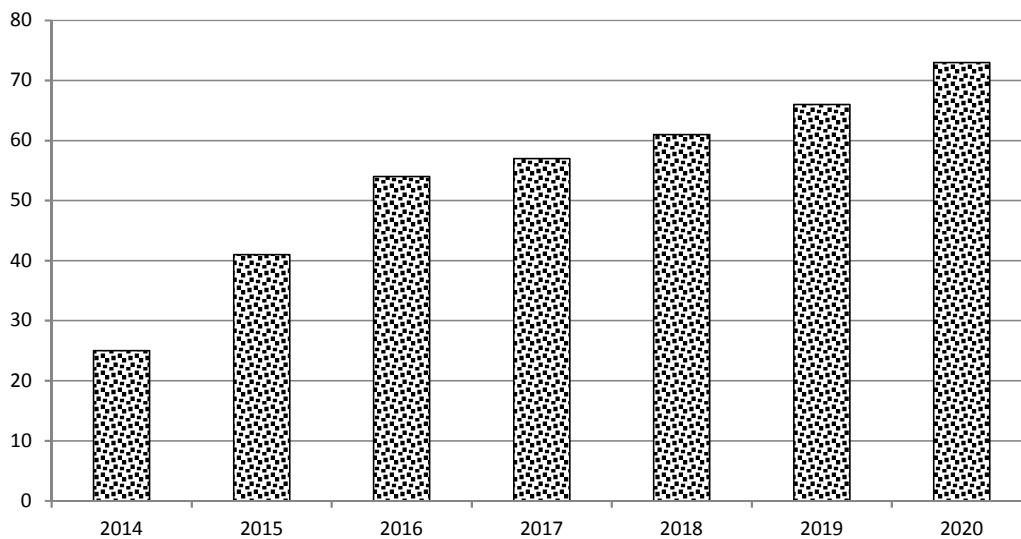

Рис. 5. Динаміка покращення позиції України у рейтингу *Doing Business* відносно 2013 р.

Побудовано авторами за даними [34].

У рейтингу *The Global Competitiveness Index 2019* [35] за показником *Business dynamism* («динамічність бізнесу»), Україна серед 141 країни посіла 85 місце, піднявшись на одну позицію у порівнянні з попереднім роком. Цей показник визначається з використанням статистичних даних (за рейтингом *Doing Business*) і опитування представників бізнесу, включаючи оцінку адміністративних умов його започаткування, функціонування та культури підприємства в країні. За результатами досліджень міжнародних експертів, український бізнес найбільше відстає від світових лідерів у швидкості відновлення неплатоспроможності, динаміці зростання інноваційних компаній та компаній, що використовують проривні ідеї.

Низьку інноваційну активність української економіки також підтверджує *European Innovation*

Scoreboard 2019 [36], згідно з яким Україна перебуває в групі *Modest Innovator* («Скромний новатор») з індексом, який становить 24,7% від середнього індикатора по Європейському Союзу. *Global Innovation Index 2019* [37] оцінив інноваційну діяльність в нашій країні у 37,4 бала зі 100, що відповідає 47 позиції серед 129 країн світу. Слід відзначити, що для України характерна доволі висока зайнятість та підготовка кадрів для сфери R&D, однак при недостатньому фінансуванні та недоліках в організації інноваційних процесів наша країна демонструє низькі об'єми та результативність інновацій у підприємницькому секторі.

Отже, низька зацікавленість українського бізнесу в реалізації інноваційних стратегій розвитку та численні вади в управлінні інноваційно-інвестиційними процесами унеможливають покращення по-

зицій України у світовій економіці і відповідне збільшення притоку інвестицій у підприємницький сектор. На думку Н. Брюховецької та І. Булеєва [38], сучасна Україна знаходиться у колі відсталості та нехватки капіталу: слабка економіка неспроможна достатньо фінансувати науку, освіту, соціальну сферу, спричиняє падіння купівельної спроможності, внутрішнього ринку й обсягу інвестицій. Для виходу із замкнутого кола взаємопов'язаних проблем необхідно змінити модель розвитку, яка має ґрунтуватися на активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, тобто забезпечувати швидкі нововведення та розширення внутрішніх і зовнішніх ринків.

Підхід смарт-спеціалізації, спрямований на пошук і розвиток ключових пріоритетів і конкурентних переваг, що визначаються унікальним потенціалом кожної території, є одним із сучасних інструментів національного/регіонального розвитку, здатний інтенсифікувати інноваційно-інвестиційні процеси для досягнення розумного, сталого та інклюзивного зростання економіки.

Смарт-спеціалізація стрімко увійшла у практику української регіональної політики. Вперше пілотні проекти зі смарт-спеціалізації були започатковані у Запорізькій, Одеській та Харківській областях, відбулося приєднання цих регіонів до європейської S3 Platform.

У листопаді 2018 р. уряд України ухвалив рішення про застосування підходу смарт-спеціалізації для стратегічного планування регіонального розвитку та додав відповідні доповнення до «Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів».

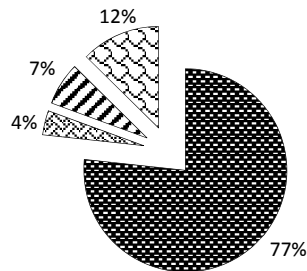
Згідно з новою редакцією цього документу, «не менше ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії визначається на засадах смарт-спеціалізації та передбачає інноваційний розвиток пріоритетних видів економічної діяльності регіону, підвищення рівня конкурентоспроможності регіону».

Упродовж 2019 р. усі регіони України здійснювали процес розроблення проектів регіональних стратегій і планів заходів на засадах смарт-спеціалізації. Для оцінювання перших результатів реалізації нового підходу та ролі підприємницького сектору в цьому процесі були обрані п'ять лідируючих за кількістю активних підприємств територій (див. рис. 2), а також Луганська і Донецька області, які в силу своїх специфічних проблем вимагають додаткової уваги та запровадження дієвих інструментів акумулювання ресурсів і активізації процесів модернізації.

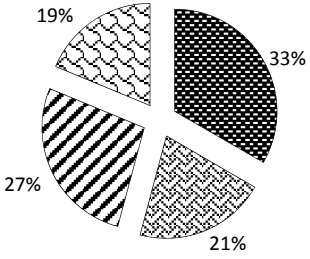
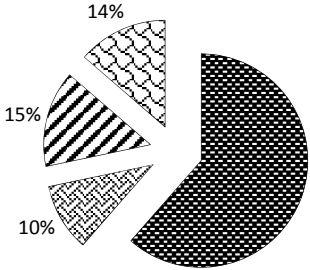
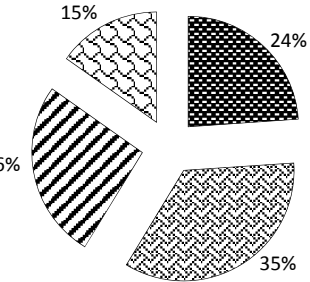
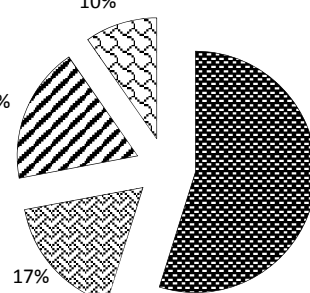
Будучи членами регіональної робочої групи з розробки проекту Стратегії розвитку Луганської області на 2021-2027 роки та планів заходів щодо її реалізації, автори статті приймали участь у проведенні SWOT-аналізу, воркшопі-симуляції (робочій групі EDP), фокус-групових дослідженнях, ідентифікації смарт-пріоритетів, громадському обговоренні проектів, розробці проектних ідей до плану заходів та інших етапах відповідно до дорожньої карти з розробки стратегії цього регіону. Розуміння усього процесу зсередини, аналіз особливостей його організації, а також вивчення змісту розроблених стратегій розвитку обраних областей (табл. 2) дозволили сформулювати деякі висновки щодо проміжних результатів впровадження в регіонах України підходу смарт-спеціалізації.

Таблиця 2

Смарт-орієнтовані цілі в стратегіях розвитку областей України

Смарт-орієнтована мета	Секторальний пріоритет смарт-спеціалізації	Структура робочої групи ☒ влада ☒ бізнес ☒ громадськість, установи, організації, міжнародні проекти і програми ☒ освіта та наука
1	2	3
Дніпропетровська область		
Стратегічна ціль. Інноваційний розвиток на основі старт-спеціалізації	Хімічний комплекс ІТ-сфера Машинобудування	

Продовження табл. 2

1	2	3										
Донецька область												
<p><i>Операційна ціль.</i> Розумна спеціалізація, заснована на знаннях та інноваціях</p>	<p>Виробництва з високим рівнем доданої вартості, високоінтелектуальні та креативні індустрії (перелік уточнюється), переробка сільськогосподарської продукції</p>	 <table border="1"> <caption>Дані для графіка Донецької області</caption> <tr><th>Сегмент</th><th>Відсоток</th></tr> <tr><td>1</td><td>33%</td></tr> <tr><td>2</td><td>27%</td></tr> <tr><td>3</td><td>21%</td></tr> <tr><td>4</td><td>19%</td></tr> </table>	Сегмент	Відсоток	1	33%	2	27%	3	21%	4	19%
Сегмент	Відсоток											
1	33%											
2	27%											
3	21%											
4	19%											
Київська область												
<p><i>Стратегічна ціль.</i> Розвиток інноваційно орієнтованих галузей економіки (на засадах смарт-спеціалізації)</p>	<p>Виробництво інноваційних харчових продуктів з вдосконаленими споживчими якостями (функціональна їжа); розроблення енергоефективних рішень на основі альтернативних джерел енергії; інноваційна продукція для будівництва, дизайну та побуту; біоактивні речовини та фармацевтика для здоров'я людини</p>	 <table border="1"> <caption>Дані для графіка Київської області</caption> <tr><th>Сегмент</th><th>Відсоток</th></tr> <tr><td>1</td><td>61%</td></tr> <tr><td>2</td><td>15%</td></tr> <tr><td>3</td><td>14%</td></tr> <tr><td>4</td><td>10%</td></tr> </table>	Сегмент	Відсоток	1	61%	2	15%	3	14%	4	10%
Сегмент	Відсоток											
1	61%											
2	15%											
3	14%											
4	10%											
Львівська область												
<p><i>Стратегічна ціль.</i> Конкурентоспроможна економіка на засадах смарт-спеціалізації</p>	<p>Види промислової діяльності з потенційно високою доданою вартістю – машинобудування та приладобудування, текстильна, фармацевтична, харчова промисловість; біо-економіка; креативні сектори економіки (сфери ІТ та програмування; творчості, мистецтва та розваг; виробництво аудіо, відео продукції та рекламних матеріалів; надання інформаційних послуг; виробництва ювелірних виробів, біжутерії та подібних виробів)</p>	 <table border="1"> <caption>Дані для графіка Львівської області</caption> <tr><th>Сегмент</th><th>Відсоток</th></tr> <tr><td>1</td><td>35%</td></tr> <tr><td>2</td><td>26%</td></tr> <tr><td>3</td><td>24%</td></tr> <tr><td>4</td><td>15%</td></tr> </table>	Сегмент	Відсоток	1	35%	2	26%	3	24%	4	15%
Сегмент	Відсоток											
1	35%											
2	26%											
3	24%											
4	15%											
Луганська область												
<p><i>Стратегічна ціль.</i> Економічний ріст регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище</p>	<p>Хімічна, фармацевтична галузі, відновлювальна енергетика, інжиніринг, сільське господарство</p>	 <table border="1"> <caption>Дані для графіка Луганської області</caption> <tr><th>Сегмент</th><th>Відсоток</th></tr> <tr><td>1</td><td>55%</td></tr> <tr><td>2</td><td>18%</td></tr> <tr><td>3</td><td>17%</td></tr> <tr><td>4</td><td>10%</td></tr> </table>	Сегмент	Відсоток	1	55%	2	18%	3	17%	4	10%
Сегмент	Відсоток											
1	55%											
2	18%											
3	17%											
4	10%											

Закінчення табл. 2

1	2	3
Одеська область		
<p><i>Стратегічна ціль.</i> Формування на засадах інновацій експортно-орієнтованої харчової індустрії</p>	<p>Сільське господарство, харчова промисловість, харчова індустрія та гастрономічний туризм</p>	<p>A pie chart with three segments. The largest segment is 44% (dark cross-hatch), the second largest is 39% (diagonal lines), and the smallest is 17% (horizontal lines).</p>
Харківська область		
<p><i>Стратегічна ціль.</i> Побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю</p>	<p>Смарт-спеціалізовані інноваційні кластери: енергомашинобудування; виробництво бронетанкової техніки; авіаційна промисловість; створення та виробництво нових матеріалів; біофармацевтика; інформаційні технології; креативна індустрія (окрім інформаційних технологій); агропереробка</p>	<p>A pie chart with four segments. The largest segment is 34% (dark cross-hatch), followed by 31% (diagonal lines), 24% (horizontal lines), and 11% (vertical lines).</p>

Складено авторами за інформацією з оприлюднених на сайтах обласних державних адміністрацій Стратегій регіонального розвитку на 2021-2027 роки та розпоряджень голів облдержадміністрацій (по Дніпропетровській області – проект Стратегії).

Розроблені стратегії свідчать про відмінності за ступенем розуміння та освоєння суб'єктами регіонального розвитку різних областей методологічних інструментів підходу смарт-спеціалізації. Переважає включення останнього у загальному вигляді, як нове доповнення до традиційних стратегічних цілей, пов'язаних з економічним зростанням, інноваціями і конкурентоспроможністю, наприклад, «Економічний ріст регіону: конкурентоспроможність, смарт-спеціалізація, сприятливе бізнес-середовище» – в Луганській області, «Інноваційний розвиток на основі смарт-спеціалізації» – у Дніпропетровській області. У Донецькій області «Розумна спеціалізація, заснована на знаннях та інноваціях» визначена як оперативна ціль у складі стратегічної «Оновлена, конкурентоспроможна економіка». На відміну від інших, в Одеському регіоні у формулювання смарт-орієнтованої мети вже включена обрана пріоритетна галузь – харчова індустрія, що робить її більш конкретною.

Слід відзначити, що суб'єкти регіонального управління, підтримуючи позиціонування України як аграрної держави, приділили значну увагу розвитку агропромислового комплексу, у тому числі з використанням смарт-технологій для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та переробки його продукції.

Спостерігається різна глибина опрацювання секторальних пріоритетів смарт-спеціалізації: від загального перерахування економічних сфер, що мають потенціал смарт-спеціалізації (наприклад, у Дніпропетровській області), до конкретних розділів і груп КВЕД (у Київській та Харківській областях). На даному етапі імплементації підходу смарт-спеціалізації більшість областей визначили дуже широкий перелік видів економічної діяльності в якості секторальних пріоритетів, що ставить під сумнів ресурсні можливості та результативність їхнього одночасного подальшого розвитку. При цьому поки що відсутні пропозиції комплексних міжгалузевих та міжрегіональних проектів, які здатні виконувати роль локомотива інноваційних процесів як на регіональному, так і на національному рівнях.

Успішна реалізація концепції смарт-спеціалізації передбачає тісний взаємозв'язок та продуктивну співпрацю між регіональною владою, бізнесом, наукою і освітою. Налагодження такого партнерства починається зі створення робочої групи, яку формують представники всіх зацікавлених сторін і яка (відповідно до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації) «...уповноважена здійснювати підго-

товку пропозицій та обговорення проекту регіональної стратегії та плану заходів».

У 2019 р. такі групи були утворенні у всіх регіонах, однак їхній склад та співвідношення основних учасників процесу мають помітні відмінності (див. табл. 2). Деякі регіони для обґрунтування смарт-пріоритетів ще на підготовчому етапі сформували окремі затверджені розпорядженнями голів облдержадміністрацій фокус-групи (наприклад, в Одеській та Львівській областях), інші регіони визначалися зі складом таких груп вже у процесі опрацювання проектів стратегій.

У всіх регіонах спостерігається виконання місцевими органами влади головної ролі, що в цілому відповідає затвердженому Порядку розроблення регіональних стратегій та практиці європейських країн, в яких саме влада ініціює процес налагодження активного діалогу між всіма стейкхолдерами.

Суттєва відмінність між регіональними коаліціями спостерігається за часткою представників бізнесу. Їх найбільшу відносну кількість (причому домінуючу) має робоча група «Економіка» Львівської області, у яку увійшли керівники асоціацій різногалузевих регіональних кластерів, підприємницьких об'єднань та приватного бізнесу.

У робочій групі Дніпропетровської області найменша частка стейкхолдерів з боку підприємницького сектору і взагалі відсутні представники приватного бізнесу. Склад групи формують переважно співробітники інфраструктурних підприємств державної і комунальної власності, а також Федерації організацій роботодавців Дніпропетровщини та Дніпропетровської торгово-промислової палати.

У цілому аналіз робочих груп засвідчив, що залучення бізнесу до реалізації підходу смарт-спеціалізації на даному етапі є обмеженим. В основному вони включають представників великого регіонального бізнесу, комунальних підприємств, при цьому участь представників середнього та малого бізнесу поки що носить поодинокий характер.

Результати неформального опитування окремих представників підприємницького сектору свідчать про низьку зацікавленість бізнес-спільноти у партнерських інноваційних проектах, ініційованих та/або очолюваних органами влади. Як основні причини підприємці називають недовіру до представників влади через непрозорість, напередвизначеність та корумпованість при ухваленні рішень стосовно проектів розвитку, відсутність оптимістичних очікувань позитивних змін, побоювання щодо втрати самостійності у бізнесі, відсутність мотивації щодо участі у партнерських проектах, сумніви у достатньому потенціалі регіональної науково-технологічної сфери, несистемність та формальний характер комунікацій між регіональними стейкхолдерами, негативний попередній досвід та невпевненість у майбутніх перспективах проектів. Подібне ставлення підприємців, які за визначенням мають віді-

гравати ключову роль у процесах підприємницького відкриття, заважає формуванню регіонального консенсусу, блокує розробку спільного бачення шляхів розбудови регіону, викривлює смарт-пріоритизацію на користь потужних лобі і головних регіональних стейкхолдерів, що знижує ефективність політики смарт-спеціалізації у цілому.

Висновки та пропозиції. Таким чином, дослідження показало, що український підприємницький сектор нарощує свій потенціал, але наявність численних різноаспектних проблем стримує його ефективне використання. Основними перешкодами для розвитку підприємництва в Україні залишаються нестабільна політична та економічна ситуація, а також системні проблеми, пов'язані з відсутністю продуктивного діалогу між державою та підприємством. Україна потребує створення нових моделей та механізмів публічно-приватного партнерства, які мають будуватися, у тому числі, шляхом реалізації підходу смарт-спеціалізації.

Результати дослідження засвідчили, що процес підприємницького відкриття наразі гальмується через сукупність проблем: недостатнє інформаційне охоплення та залучення до процесів смарт-спеціалізації нових регіональних суб'єктів; складність набуття новими видами діяльності та інноваційними проектами критичної маси; слабку комунікацію між підприємницькими, освітніми, науковими, фінансово-інвестиційними структурами регіону, відсутність інституційних інструментів їхнього співробітництва, що перешкоджає прозорості та інклюзивності процесу смарт-спеціалізації, стримує розвиток регіонального інноваційного потенціалу на смарт-засадах. Також слід звернути увагу на необхідність подолання існуючої недовіри до органів влади з боку бізнес-спільноти, оскільки наразі це є серйозним бар'єром для організації ефективного процесу підприємницького відкриття й обґрунтованого вибору нових точок регіонального зростання.

Необхідно шукати нові форми взаємодії усіх стейкхолдерів для активізації дослідницького потенціалу кожного регіону, розбудови регіональних інноваційних екосистем та формування смарт-спеціалізацій з використанням потенціалу галузевих і міжгалузевих синергій. Тут важливо враховувати, що потрібний такий організаційний підхід, який буде забезпечувати регулярність співпраці зацікавлених сторін з метою, перш за все, обміну інформацією про підприємницькі можливості, ринки, нові продукти і технології, інституційні інструменти тощо. Для цього на даному етапі розроблення регіональних стратегій смарт-спеціалізації доцільно створити координаційні механізми та веб-майданчики у вигляді науково-технологічних платформ як інституційного інструменту управління процесами смарт-спеціалізації у регіонах. Такий інструмент дозволить організувати ефективну комунікацію усіх стейкхолдерів, сформувати локальні інноваційні екосистеми у секторах смарт-спеціалізації, узгодити

стратегічні програми досліджень й інновацій, мобілізувати ресурси для реалізації смарт-пріоритетів, забезпечити доступність, відкритість та регулярність діяльності і зрештою використати поки що прихований потенціал міжсекторальних та партнерських синергій, знайти нові можливості довгострокового економічного зростання та забезпечити сталий розвиток регіонів.

Питання про організаційні засади, змістовне наповнення, умови функціонування таких платформ та подібних інструментів залишаються відкритими і потребують подальшого опрацювання.

Література

1. **Жигір А.А.** Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 20. С. 28-33. 2. **Кашуба О.М.** Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 103-106. 3. **Концепти** інноваційного розвитку підприємництва: монографія / за заг. ред. Храпкіної В.В.; Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ: Інтерсервіс, 2018. 263 с. 4. **Костенко О.О.** Проблеми державного регулювання підприємницької діяльності. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. праць. ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2018. Вип. 17. С. 194-201. 5. **Ляшенко В.І., Толмачова Г.Ф.** Світові тенденції реформування державного регулювання малого і середнього підприємництва. *Управління економікою: теорія та практика*: зб. наук. пр. Київ: ІЕП НАН України, 2015. С. 52-79. 6. **Ляшенко В.І., Толмачова Г.Ф.** Оцінка процесів дерегуляції підприємницької діяльності в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 23-30. 7. **Корнецький А.О.** Формування та реалізація регіональної політики розвитку малого підприємництва: монографія. Дніпро: УМСФ, 2016. 140 с. 8. **Газуда М.В., Волощук Н.Ю.** Регіональний розвиток сфери малого підприємництва: монографія. Ужгород: Вид-во «ФОРМ Сабов А.М.», 2017. 254 с. 9. **Ляшенко В.І., Толмачова Г.Ф., Квілінський О.С.** Вплив регіональних чинників на розвиток малого підприємництва. *Прометей*. 2014. № 2 (44). С. 65-76. 10. **Ляшенко В.І., Підоричева І.Ю., Петрова І.П.** «Інноваційний ліфт» як інструмент стимулювання нових видів діяльності в малому бізнесі Донбасу. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 3 (49). С. 11-24. 11. **Бутенко А., Гришина Л., Гришина Н.** Потенціал малого підприємництва як фактор забезпечення розвитку конкурентоспроможних галузей: регіональний аспект. *Економіст*. 2015. № 6. С. 20-23. 12. **Лях О.В., Ляшенко В.І., Кузьменко Н.В.** Концепція інституційної підтримки інклюзивного підприємництва на регіональному рівні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 212-232. 13. **Швець Н.В., Ізюмська А.В.** Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. Вип. 2 (258). С. 108-117. doi: 10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117. 14. **Смелянська Т.П., Мацюк І.Р.** Сучасні тенденції та перспективи розвитку підприємництва в Україні за умов інте-

граційних процесів. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(3). С. 249-252. 15. **Foray D., Goddard J., Goenaga Beldarrain X., Landabaso M., McCann P., Morgan K., Nauwelaers C., Ortega-Argilés R.** *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2012. May, 122 p. 16. **Amosha O., Lyakh O., Soldak M., Cherevatskyi D.** Institutional determinants of implementation of the smart specialisation concept: Case for old industrial coal-mining regions in Ukraine. *Journal of European Economy*. 2018. № 17 (3). P. 305-332. doi: 10.35774/jee2018.03.305. 17. **Amosha A., Liashenko V., Pidorycheva I.** Inter-regional and cross-border spaces in the context of smart specialization. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series*. 2019. NO. 140. P. 7-16. doi: 10.29119/1641-3466.2019.140.1. 18. **Amosha O., Shevtsova H., Memedlyayev Z.** Utilization of mine water of Kryvbas as an imperative for sustainable development of Dnipropetrovsk region. *E3S Web of Conferences*. 2020. 166, 010 09. doi: 10.1051/e3sconf/202016601009. 19. **Амоша О.І., Швець Г.З., Швець Н.В.** Передумови смарт-спеціалізації Донецько-Придніпровського макрорегіону на основі розвитку хімічного виробництва. *Економіка і промисловості*. 2019. № 3 (87). С. 5-33. doi: 10.15407/econindustry2019.03.005. 20. **Bublyk M., Udovychenko T., Medvid R.** Concept of smart specialization in the context of the development of Ukraine's economy. *Economics. Ecology. Socium*. 2019. № 3 (2). P. 55-61. doi: 10.31520/2616-7107/2019.3.2-6. 21. **Грига В.Ю.** Зарубіжна практика впровадження «розумної спеціалізації» та можливості її застосування в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 2. С. 138-153. doi: 10.15407/eip2019.02.138. 22. **Дунаєв І.** Кластери та перші стратегії смарт-спеціалізації для українських регіонів: проектування трансформаційних змін. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 1 (40). С. 57-64. 23. **Yegorov I., Ryzhkova Y.** Innovation policy and implementation of smart specialisation in Ukraine. *Ekon. prognozuvannâ*. 2018. № 3. С. 48-64. doi: 10.15407/eip2018.03.048. 24. **Lobanova A., Bayura V., Viznytsia Y., Bratchenko L., Karitka V.** Intelligent specialization as a promising strategy for the sustainable development of industrial regions of Ukraine (the case of Kryvyi Rih industrial region). *E3S Web of Conferences*. 2020. 166, 10020. doi: 10.1051/e3sconf/202016610020. 25. **Shevtsova H., Shvets N., Kramchaninova M., Pchelynska H.** In search of smart specialization to ensure the sustainable development of the post-conflict territory: the case of the Luhansk region in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. V. 9, N. 2, June 2020. P. 512-524. doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n2p512. 26. **Снігова О.Ю.** Розкриття потенціалу смарт-спеціалізації для подолання регіональної структурної інертності в Україні. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 75-88. 27. **Чикаренко І., Маматова Т., Чикаренко О.** Стратегія регіонального розвитку на основі Смарт-спеціалізації: методологічні засади. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 8 (1). С. 30-42. doi: 10.15421/152003. 28. **Шевченко А.В.** Стратегічні пріоритети впровадження смарт-спеціалізації у промисловості України.

Бізнес Інформ. 2019. № 10. С. 130-135. doi: 10.32983/2222-4459-2019-10-130-135. 29. **Isaksen A., Kyllingstad N., Rypestol J.O., Schulze-Krogh A.C.** Differentiated regional entrepreneurial discovery processes. A conceptual discussion and empirical illustration from three emergent clusters. *European Planning Studies*. 2018. № 26 (11). P. 2200-2215. doi: 10.1080/09654313.2018.1530143. 30. **Hassink R., Gong H.** Six critical questions about smart specialization. *European Planning Studies*. 2019. № 27 (10). P. 2049-2065. doi: 10.1080/09654313.2019.1650898. 31. **Del Castillo Hermosa J., Elorduy J.P., Eguia B.B.** Smart specialization and entrepreneurial discovery: Theory and reality. *Revista Portuguesa de Estudos Regionais*. 2015. № 39. URL: <http://www.apdr.pt/siteRPER/numeros/RPER39/39.1.pdf>. 32. **Fellhofer K.** Facilitating entrepreneurial discovery in smart specialisation via stakeholder participation within online mechanisms for knowledge-based policy advice. *Cogent Business & Management*. 2017. № 4. 1296802. doi: 10.1080/23311975.2017.1296802. 33. **Small and medium-sized enterprises: an overview.** Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200514-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Ffeurostat%2Fweb%2Fstructural-business-statistics%2Fpublications>. 34. **Doing business.** World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org>. 35. **The Global Competitiveness Report 2019.** World Economic Forum. 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf. 36. **European Innovation Scoreboard 2019.** European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm. 37. **Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation.** Cornell University, INSEAD, WIPO. 2019. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report>. 38. **Брюховецька Н.Ю., Булєєв І.П.** Напрями забезпечення інвестиційної активності в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2 (56). С. 114-125. doi: 10.12958/1817-3772-2019-2(56)-114-125.

References

- Zhigir A. (2015). Sutnist pidpriemnytstva ta chynnyky yoho ekonomichnoho rozvytku [Nature of entrepreneurship and its economic development factors]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience*, Vol. 20, pp. 28-33 [in Ukrainian].
- Kashuba O. (2015). Pidpriemnytstvo v Ukraini: problemy i perspektyvy rozvytku [Entrepreneurship in Ukraine: problems and prospects of development]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, Vol. 6, pp. 103-106 [in Ukrainian].
- Khrapkinoi V.V. (Ed.). (2018). Kontsepty innovatsiinoho rozvytku pidpriemnytstva [Concepts of innovative business development]. Kyiv [in Ukrainian].
- Kostenko A. (2018). Problemy derzhavnoho rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti [State regulation of entrepreneurial business issues]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti – Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*, Vol. 17, pp. 194-201. Mariupol [in Ukrainian].
- Lyashenko V., Tolmacheva A. (2015). Svitovi tendentsii reformuvannya derzhavnoho rehuliuвання maloho i serednoho pidpriemnytstva [Global trends in reforming state regulation of small and medium enterprises]. *Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka: zb. nauk. pr. – Economic management: theory and practice*, pp. 52-79. Kyiv [in Ukrainian].
- Lyashenko V., Tolmacheva A. (2018). Otsinka protsesiv derehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini [Assessment of Deregulation processes of entrepreneurial activity in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, Vol. 1 (51), pp. 23-30 [in Ukrainian].
- Kornetskyi A.O. (2016). Formuvannya ta realizatsiia rehionalnoi polityky rozvytku maloho pidpriemnytstva: monohrafiia [Formation and implementation of regional policy for small business development]: monograph. Dnipro. 140 p. [in Ukrainian].
- Hazuda M.V., Voloshchuk N.Iu. (2017). Rehionalnyi rozvytok sfery maloho pidpriemnytstva [Regional user of small business]: monograph. Uzhhorod, 254 p. [in Ukrainian].
- Lyashenko V., Tolmacheva A., Kvilinskyi O. (2014). Vplyv rehionalnykh chynnykiv na rozvytok maloho pidpriemnytstva [The influence of regional factors on the development of small business]. *Prometei*, Vol. 2 (44), pp. 65-76 [in Ukrainian].
- Lyashenko V., Pidorycheva I., Petrova I. (2017). “Innovatsiinyi lift” yak instrument stymuliuвання novykh vydiv diialnosti v malomu biznesi Donbasu [“Innovative lift” as an instrument for stimulating new activities in the small business of the Donbas]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, Vol. 3 (49), pp. 11-24 [in Ukrainian].
- Butenko A., Gryshyna L., Gryshyna N. (2015). Potentsial maloho pidpriemnytstva yak faktor zabezpechennia rozvytku konkurentospromozhnykh haluzei: rehionalnyi aspekt [Small business potential as development’s support factor of competitive economy sectors: regional aspect]. *Economist*, Vol. 6, pp. 20-23 [in Ukrainian].
- Lyakh O., Lyashenko V., Kuzmenko N. (2018). Kontsepsiia instytuttsiinoi pidtrymky inkluzyvnoho pidpriemnytstva na rehionalnomu rivni [The concept of institutional support for inclusive entrepreneurship at the regional level]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, Vol. 2 (52), pp. 212-232 [in Ukrainian].
- Shvets N. V., Iziumska A. V. (2020). Malyy biznes v Ukraini: analiz stanu ta tendentsii [Small business in Ukraine: analysis of the current state and trends]. *Visnyk Skhidnoukrajinskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia – Visnyk of the Volodymyr Dahl East Ukrainian national university*, Vol. 2 (258), pp. 108-117. doi:10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117 [in Ukrainian].
- Smelyanska T. P., Matsuk I. R. (2015). Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini za umov intehratsiinykh protsesiv [Current trends and future business development in Ukraine under conditions of integration]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Herald of Khmelnytskyi National University*, Vol. 17, pp. 108-117 [in Ukrainian].

tskyi National University. Economic sciences, Vol. 3 (3), pp. 249-252 [in Ukrainian].

15. Foray D., Goddard J., Goenaga Beldarrain X., Landabaso M., McCann P., Morgan K., Nauwelaers C., Ortega-Argilés R. (2012). *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 122 p. [in English].

16. Amosha O., Lyakh O., Soldak M., Cherevatskyi D. (2018). Institutional determinants of implementation of the smart specialisation concept: Case for old industrial coal-mining regions in Ukraine. *Journal of European Economy*, Vol. 17 (3), pp. 305-332. doi: 10.35774/jee2018.03.305 [in English].

17. Amosha A., Lyashenko V., Pidorycheva I. (2019). Inter-regional and cross-border spaces in the context of smart specialization. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series*, Vol. 140, pp. 7-16. doi: 10.29119/1641-3466.2019.140.1 [in English].

18. Amosha O., Shevtsova H., Memedlyayev Z. (2020). Utilization of mine water of Kryvbas as an imperative for sustainable development of Dnipropetrovsk region. *E3S Web of Conferences*. 166, 01009. doi: 10.1051/e3sconf/202016601009 [in English].

19. Amosha O. I., Shevtsova H. Z., Shvets N. V. (2019). Peredumovy smart-spetsializatsii Donetsko-Prydniprovskoho makrorehionu na osnovi rozvytku khimichnoho vyrobnytstva [Prerequisites for smart specialization of Donetsk-Prydniprovsky macro-region based on chemical production development]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*. Vol. 3 (87), pp. 5-33. doi: 10.15407/econindustry2019.03.005 [in Ukrainian].

20. Bublik M., Udovychenko T., Medvid R. (2019). Concept of smart specialization in the context of the development of Ukraine's economy. *Economics. Ecology. Socium*, Vol. 3 (2), pp. 55-61. doi: 10.31520/2616-7107/2019.3.2-6 [in English].

21. Hryha, V.Iu. (2019). Zarubizhna praktyka vprovadzhenia «rozumnoi spetsializatsii» ta mozhlyvosti yii zastosuvannia v Ukraini [Foreign practice of the implementation of smart specialization and the opportunities of its use in Ukraine]. *Ekonomika i prognozuvannâ – Economy and forecasting*, Vol. 2, pp. 138-153 doi: <https://doi.org/10.15407/eip> 2019.02.138 [in Ukrainian].

22. Dunaiev I. (2019). Klasteri ta pershi stratehii smart-spetsializatsii dlia ukrainskykh rehioniv: proektuvannia transformatsiinykh zmin [Clusters and first smart-specialization strategies for Ukrainian regions: designing transformational changes]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia – Public Administration and Local Government*, Vol. 1 (40), pp. 57-64 [in Ukrainian].

23. Yegorov I., Ryzhkova Y. (2018). Innovation policy and implementation of smart specialisation in Ukraine. *Economy and forecasting*, Vol. 3, pp. 48-64. doi: 10.15407/eip2018.03.048 [in English].

24. Lobanova A., Bayura V., Viznytsia Y., Bratchenko L., Karitka V. (2020). Intelligent specialization as a promising strategy for the sustainable development of industrial regions of Ukraine (the case of Kryvyi Rih industrial region). *E3S Web of Conferences*, 166, 10020. doi: 10.1051/e3sconf/202016610020 [in English].

25. Shevtsova H., Shvets N., Kramchaninova M., Pchelynska H. (2020). In search of smart specialization to ensure the sustainable development of the post-conflict territory: the case of the Luhansk region in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*, Vol. 9 No 2, pp. 512-524. doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n2p512 [in English].

26. Snihova, O. Iu. Rozkryttia potentsialu smart-spetsializatsii dlia podolannia rehionalnoi strukturnoi inertnosti v Ukraini [Smart specialization potential revealing for the overcoming of regional structural inertness in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, Vol. 8, pp. 75-88 [in Ukrainian].

27. Chykarenko I., Mamatova T., Chykarenko O. (2020). Stratehii rehionalnoho rozvytku na osnovi Smart-spetsializatsii: metodolohichni zasady [Regional development strategy based on Smart-specialization: methodological background]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Public Administration Aspects*, Vol. 8 (1), pp. 30-42. doi: 10.15421/152003 [in Ukrainian].

28. Shevchenko A. V. Stratehichni prioriteti vprovadzhenia smart-spetsializatsii u promyslovosti Ukrainy [Strategic Priorities of Introducing Smart-Specialization into Ukraine's Industry]. *Biznes Inform – Business Inform*, Vol. 10, pp. 130-135. doi: 10.32983/2222-4459-2019-10-130-135 [in Ukrainian].

29. Isaksen A., Kyllingstad N., Rypestol J.O., Schulze-Krogh A.C. (2018). Differentiated regional entrepreneurial discovery processes. A conceptual discussion and empirical illustration from three emergent clusters. *European Planning Studies*, Vol. 26 (11), pp. 2200-2215. doi: 10.1080/09654313.2018.1530143 [in English].

30. Hassink R., Gong H. (2019). Six critical questions about smart specialization. *European Planning Studies*, Vol. 27 (10), pp. 2049-2065. doi: 10.1080/09654313.2019.1650898 [in English].

31. Del Castillo Hermosa J., Elorduy J.P., Eguia B.B. (2015). Smart specialization and entrepreneurial discovery: Theory and reality. *Revista Portuguesa de Estudos Regionais*. Vol. 39. Retrieved from <http://www.apdr.pt/siteRPER/numeros/RPER39/39.1.pdf> [in English].

32. Fellnhofner K. (2017). Facilitating entrepreneurial discovery in smart specialisation via stakeholder participation within online mechanisms for knowledge-based policy advice. *Cogent Business & Management*, Vol. 4. 1296802. doi: 10.1080/23311975.2017.1296802 [in English].

33. Small and medium-sized enterprises: an overview. Eurostat. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200514-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2Fweb%2Fstructural-business-statistics%2Fpublications> [in English].

34. Doing business. World Bank. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org> [in English].

35. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. 2019. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf [in English].

36. European Innovation Scoreboard 2019. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019. Retrieved from <https://ec.europa>.

eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm [in English].

37. Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation. Cornell University, INSEAD, WIPO. 2019. Retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report> [in English].

38. Bryukhovetskaia N., Buleev I. (2019). Napriamy zabezpechennia investytsiinoi aktyvnosti v Ukraini [Directions of providing investment activity in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, Vol. 2 (56), pp. 114-125. doi: 10.12958/1817-3772-2019-2(56)-114-125 [in Ukrainian].

Швець Н. В., Шевцова Г. З. Розвиток підприємництва та його роль у реалізації підходу смарт-спеціалізації в Україні

У статті висвітлено тенденції розвитку підприємницького сектору України та досліджено його участь в імплементації підходу смарт-спеціалізації на регіональному рівні з визначенням проблем і шляхів удосконалення процесу підприємницького відкриття.

Проаналізовано сучасний стан, динаміку, чинники і проблеми розвитку підприємництва в Україні. Відзначено нарощування кількісної складової підприємницького потенціалу, збільшення частки прибуткових суб'єктів та зростання обсягів капітальних інвестицій при одночасному зменшенні інтересу з боку іноземних інвесторів до українського бізнесу. На основі аналізу експертних оцінок відомих міжнародних рейтингів акцентовано увагу на низькій інноваційній активності вітчизняного підприємництва та наявності численних вад в управлінні інноваційно-інвестиційними процесами, що унеможливило покращення позицій України у світовій економіці та стримує інвестиції у підприємницький сектор. Для подолання негативної ситуації, прискорення інноваційного розвитку, структурної модернізації та підвищення конкурентоспроможності регіонів доцільне подальше використання сучасного підходу смарт-спеціалізації.

У роботі досліджено організацію процесу імплементації цієї концепції та його перші результати на прикладі п'яти лідируючих за кількістю активних підприємств територій, а також Донецької і Луганської областей як найбільш проблемних у соціально-політичному та економічному плані регіонів. Проаналізовано склад сформованих робочих груп, смарт-орієнтовані регіональні цілі та обрані секторальні пріоритети. Встановлено відмінності у застосуванні методології смарт-спеціалізації, організації і результатах процесу підприємницького відкриття.

Зроблено висновок про обмежене залучення бізнесу до процесу підприємницького відкриття та визначено причини низької зацікавленості бізнес-спільноти у цьому процесі. Представлено попереднє бачення нового інструменту комунікації основних стейкхолдерів, спрямованого на підвищення ефективності процесу підприємницького відкриття та створення нових напрямів спеціалізації і точок зростання для забезпечення сталого розвитку регіонів.

Ключові слова: підприємництво, регіональний розвиток, смарт-спеціалізація, процес підприємницького відкриття, стейкхолдери.

Shvets N., Shevtsova H. Entrepreneurship development and its role in implementing the smart specialization approach in Ukraine

The article highlights the development trends of the Ukraine's business sector and explores its participation in implementation of the smart specialization approach at regional level with the identification of problems and ways to improve the entrepreneurial discovery process.

The current state, dynamics, factors and problems of entrepreneurship development in Ukraine are analyzed. An increase in quantitative component of entrepreneurial potential, share of profitable entities and volume of capital investments, while reducing interest from foreign investors in Ukrainian business, are noted. Based on the analysis of expert assessments of well-known international ratings, we focus on domestic entrepreneurship's low innovative activity and numerous shortcomings in the management of innovation and investment processes, which make it impossible to improve Ukraine's position in the global economy and inhibit investment in the business sector. We believe that in order to overcome the negative situation, accelerate innovative development, structural modernization and increase regions' competitiveness, it is advisable to use the modern smart specialization approach.

The paper investigates organization of the process of implementing this concept and its first results by examining five leading territories in terms of the number of active enterprises, as well as Donetsk and Luhansk regions, as the most problematic regions in the socio-political and economic fields. The formed working groups, smart-oriented regional goals and selected sectoral priorities are analyzed. The differences in the smart specialization methodology application and the entrepreneurial discovery process' organization and results are established.

The study concludes that involving a business in the entrepreneurial discovery process is insufficient. The reasons for low interest of the business community in this process are identified. A preliminary vision of a new communication tool for key stakeholders aimed at improving the efficiency of the entrepreneurial discovery process and creating new areas of specialization and growth points to ensure regions' sustainable development is presented.

Keywords: entrepreneurship, regional development, smart specialization, entrepreneurial discovery process, stakeholders.

Швец Н. В., Шевцова А. З. Развитие предпринимательства и его роль в реализации подхода смарт-специализации в Украине

В статье освещены тенденции развития предпринимательского сектора Украины и исследовано его участие в реализации подхода смарт-специализации на региональном уровне с определением проблем и путей совершенствования процесса предпринимательского открытия.

Проанализированы современное состояние, динамика, факторы и проблемы развития предпринима-

тельства в Украине. Отмечено наращивание количественной составляющей предпринимательского потенциала, увеличение доли прибыльных субъектов и рост объемов капитальных инвестиций при одновременном уменьшении интереса со стороны иностранных инвесторов к украинскому бизнесу. На основе анализа экспертных оценок известных международных рейтингов акцентировано внимание на низкой инновационной активности отечественного предпринимательства и наличии многочисленных недостатков в управлении инновационно-инвестиционными процессами, что делает невозможным улучшение позиций Украины в мировой экономике и сдерживает инвестиции в предпринимательский сектор. Для преодоления негативной ситуации, ускорения инновационного развития, структурной модернизации и повышения конкурентоспособности регионов целесообразно дальнейшее использование современного подхода смарт-специализации.

В работе исследованы организация процесса имплементации этой концепции и его первые результаты на примере пяти лидирующих по количеству активных

предприятий территорий, а также Донецкой и Луганской областей как наиболее проблемных в социально-политическом и экономическом плане регионов. Проанализированы состав сформированных рабочих групп, смарт-ориентированные региональные цели и выбранные секторальные приоритеты. Установлены различия в применении методологии смарт-специализации, организации и результатах процесса предпринимательского открытия.

Сделан вывод об ограниченном привлечении бизнеса в процесс предпринимательского открытия и определены причины низкой заинтересованности бизнес-сообщества в этом процессе. Представлено предварительное видение нового инструмента коммуникации основных стейкхолдеров, направленного на повышение эффективности процесса предпринимательского открытия и создания новых направлений специализации и точек роста для обеспечения устойчивого развития регионов.

Ключевые слова: предпринимательство, региональное развитие, смарт-специализация, процесс предпринимательского открытия, стейкхолдеры.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2020

Прийнято до друку 11.06.2020